

СТУДІЇ

ПОЛІТИКА І ПРАВО

УДК 94[477+474.5+476] «050/100»

Микола Котляр
Київ

РУСЬ, ЛИТВА І ЗЕМЛЯ ЯТВЯГІВ У РАНЬОМУ СЕРЕДНЬОВІЧчі

У статті аналізуються складні і суперечливі взаємовідносини між Руссю, Литвою та Землею ятвягів у VII–XIII ст. Підкреслюється, що давні литовці і слов'яни мали єдиний культурний субстрат.

Ключові слова: Русь, Литва, Земля ятвягів, політичні відносини.

В статье анализируются сложные и противоречивые взаимоотношения между Русью, Литвой и Землей ятвягов в VII–XIII вв. Подчеркивается, что давние литовцы и славяне имели единый культурный субстрат.

Ключевые слова: Русь, Литва, Земля ятвягов, политические отношения.

The article deals with the complicated and contradictory relations between Rus' and Lithuania and Yatvyag's land started in the 6th – 13th centuries. It is stressed that old lithuanians and slaves had a common cultural substratum.

Key words: Rus', Lithuania, Yatvyag's land, political relations

Відносини між Руссю і Литвою беруть початок на зорі формування руського і литовського етносів, принаймні з VI–VII ст. н. е. Нагадаємо читачеві, що в давні часи пралитовці й праслов'яни склали

єдиний етнокультурний субстрат, з якого поступово розвинулись обидва народи. Лінгвісти (київський вчений А. П. Непокупний та ін.) відзначали велику мовну близькість литовців і українців, це підтверджує думку що спільне життя членів цього субстрату тяглося дуже довго, його підтримували й обопільні колонізаційні процеси. Територіальна й мовна близькість слов'ян і литовців простежується вченими протягом кількох століть, вони жили разом ще до Великого переселення народів (III–V ст. н.е.). Розділення спільного субстрату на слов'янський та литовський етноси могло статися в середині I тис. до н.е.¹

Зрозуміла річ, що слов'яно-литовський субстрат протягом століть жив і розвивався, наростали локальні відмінності. Еволюція праслов'янства призвела згодом до його диференціації, те ж саме можна сказати і про литовський праєтнос. Для середини I тис. н.е. вже можна говорити про сталі території обох народів, тоді як до того вони жили черезсмужно. Перша згадка про Литву в «Повісті временних літ» відзначає існування політичних стосунків між нею і Руссю. В недатованому етнокультурному вступі до цього джерела, на сторінках, що відбивають часи розселення слов'ян на просторах Європи, читаємо: «А се суть инии языци, иже дань дають Руси: чудь, меря, весь, мурома, ...литва, зимигола корсь, норома...»².

Литовці, згідно свідчення нашого першого серед збережених літопису, належать до данників Русі, вони названі серед угро-фінських племен, мабуть, тому, що їхня мова була все ж таки незвичною для слов'ян, а литовці межували з руссю. Авторитетний в науці «Літописець Переяславля Суздальського» додає до цього, що литва «испрьва исконнии данници и конокрѣмци»³. Північноруський літописець характеризує литовців як «конокормців», тобто скотарів. Дійсно, землеробство у ті часи відігравало в їхньому господарстві другорядну роль. Становище змінилось уже в XI–XII ст.

У часи зміцнення давньоруської державності київські князі прагнули утримувати Литву в залежності, про що свідчить короткий запис Несторового літопису під досить умовним 1040 р.: «Ярославъ иде на Литву», уміщений після повідомлення: «Ярославъ иде на ятвягы»⁴. Сама форма звістки, її хронологічна й географічна близькість до попередньої може засвідчити цілеспрямованість політики Ярослава Володимировича у При-

¹ Див.: Грушевський М. Історія УкраїниРуси. – Т.1. – Київ, 2013. – С.68–69. З часів Грушевського минуло сто років, але в цій проблемі не сталося особливих зрушень.

² Повесть временных лет / Подг. текста, перев., статьи и комм. Д.С. Лихачева. – 2-е изд. – СПб., 1999. –С. 10. Далі «Повість» цитується за цим виданням.

³ ПСРЛ. – Т.41. Летописец Переяславля Суздальского. – М., 1995. – С. 5.

⁴ Повесть временных лет... – С. 67.

балтиці, так само, як і заснування князем дещо раніше в тому регіоні міста, названого ним на свою честь: «Семь же лѣтъ иде Ярославъ на чудь, и побѣди я, и постави градъ Юрьевъ»⁵ (1030 р.). Юр'єв був розташований на місці нинішнього Тарту.

У другій половині XI – XII ст. пов'язана з Руссю культурно й етнічно Литва перебувала з нею в тісних соціально-економічних взаєминах, об'єктивно сприяла руським князям зміцнити рубіж із Польщею, забезпечувати панування в східній Прибалтиці, користуватись торговельними гостинцями, що вели на Захід литовськими землями. Однак настання удільної роздробленості Русі в 40-х роках XII ст. суттєво вплинуло на відносини між нею і Литвою. Перша втратила цілеспрямовану й злагоджену зовнішню політику, кожне скільки-небудь значне князівство діяло у власних інтересах. Литовські землі поступово виходять з-під впливу Давньоруської держави. На кінець XII ст. процеси роздробленості Русі поглиблюються, а литовські племена якраз у той час починають утворювати союзи, що володіли великою економічною й військовою потугою. Ролі змінилися, Литва робиться наступальною стороною, а Русі доводиться захищатись. При тому зберігаються і розвиваються економічні й культурні зв'язки між ними.

У кінці XII – на початку XIII ст. виникають перші об'єднання литовських племен, а набіги литовських дружин дошкуляють західноруським землям, серед них Галицькій, Волинській і Чернігівській, а також Новгородській, Псковській, Полоцькій, Смоленській. З іншого боку, Литва боролася з Німецьким вторгненням до Подвиння. Розуміючи, що самим їм не встояти, нобілі Аукшайтії та Жемайтії, що недавно об'єдналися в союз князів (тоді ще племінних вождів) звернулися до волинських Романовичів за допомогою проти хрестоносців. 1219 року «прислаша князи литовские къ великой княгини Романовой [Анне] и къ Данилови и къ Василкови, миръ даючи». Існують підстави вважати, що мирні пропозиції були викликані поразкою, яку Литві завдало Волинське князівство Романовичів. Двадцять один литовський князь приєднався до цього договору: «Се же вси миръ даша князю Данилови и Василку, и бѣ земля покойна»⁶. Серед тих литовських князів був і Мендовг, що тоді не виділявся серед інших.

Особливо відчутно ця угода подіяла на русько-польські відносини, незабаром по тому галицький літописець відзначив: «Ляхомъ же не prestaючимъ пакостящимъ, и приведе [Даниил и Василько] на ня литву; и воеваша ляхи и много убийства сътвориша в нихъ»⁷. Саме литов-

⁵ Там же. – С. 65.

⁶ Галицько-Волинський літопис / За ред. М. Ф. Котляра. – Київ, 2002. – С. 84.

⁷ Там само.

ська допомога змусила не мирну доти Мазовію піти на мир із Волинню⁸. Планувалась участь Литви в русько-польському поході на Каліш. Інакше розвивались стосунки з Литвою у Західної та Північної Русі. Тут на них негативно впливав Німецький орден (хрестоносці). Полоцькі й мінські князі то вступали в коротко плінні союзи з німцями, то виступали проти них разом з литовцями.

З початком XIII ст. головну роль у русько-литовських відносинах починає відігравати Галицько-Волинське князівство. Йдеться про Південну Русь. Галицько-Волинський літопис залишається єдиним джерелом з історії цих відносин. З короткого його повідомлення, що датується 1227 р., відомо, що договір 1219 р. продовжував мати силу: «То же время воеваша Литва Ляхы, мняше мирни суще⁹, и придоша къ Берестью». Підручний князь Романовичів Володимир пінський, якому вони доручили «стеречи землю отъ ятвязь», разом із берестянами «избиша я [литовцев] всѣ»¹⁰.

Мабуть, ці події призвели до порушення литовсько-волинського договору 1219 р., бо в 30-і – 40-і роки XIII ст. одні литовські князьки залишаються союзниками Романовичів, інші воюють їхню землю¹¹. Втім, В. Т. Пашуто вважав, що угода 1219 р. діяла до кінця 40-х років XIII ст. і була вигідною насамперед Данилові Романовичу, оскільки «литовські сили сковували недружніх Русі краківських князів»¹². Однак джерела, а це майже виключно Галицько-Волинський літопис, не підтверджують цих слів.

Інакше складались відносини з Литвою князівств Північно-Західної й Північно-Східної Русі. Орден хрестоносців докладав зусиль для роз'єднання руських сил, знаючи про побоювання князів того регіону перед силою своїх західних сусідів. Полоцькі князі намагались у свою чергу використати військо Ордену проти Литви. Уклавши в 1212 р. мир із Ригою, полоцький князь намагався спрямувати його проти Литви¹³.

Більш сталими і цивілізованими зробились русько-литовські стосунки у князювання в Литві Мендовга (Мендоугаса), що розпочалось у 30-і роки XIII ст. То був час формування Литовської держави, і йому пощастило дещо централізувати країну. Напевне, з перших років свого правління Мендовг робиться союзником князів Романовичів, аби спертися на їх військо в суперництві за верховну владу в Литві з численними племінними

⁸ Пашуто В.Т. Внешняя политика Древней Руси. – М., 1968. – С. 260–261.

⁹ Галицько-Волинський літопис... – С. 90–91.

¹⁰ Там само.

¹¹ Там само. – С. 98, 106, 107 та ін.

¹² Пашуто В.Т. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. – М., 1950. – С. 280.

¹³ Там же. – С. 261.

князьками-вождями, частина яких згадана в договорі між ними і княгинєю Анною. Літопис свідчить, що навесні 1238 р. «Даниль же возведе на Кондрата¹⁴ Литву, Миньдога, Изяслава новгородського»¹⁵. Варто відзначити, що в цьому контексті Мендовга названо поряд з «Литвою» взагалі. Адже тоді Литовська держава перебувала в стані складання, а Мендовг значно посилювався і виділявся серед інших князків, котрі залишалися по суті ще племінними вождями.

Данило Романович і сам був зацікавлений у союзі з Мендовгом, тому що в боротьбі з Угорщиною та її ставлеником Ростиславом Михайловичем чернігівським за повернення Галицької землі сподівався, певно, використати литовську потугу. Цей союз тривав принаймні до 1245 р. Перед битвою біля м. Ярослава влітку 1245 р. з Ростиславом, угорськими і польськими контингентами і загонами ворожих Романовичам галицьких бояр «Данило же и Василко посласта в Литву, помощи просяща, и послана бысть отъ Миньдога помощь»¹⁶.

Однак Литва в часи Мендовга не була ще об'єднаним і консолідованим князівством, великий князь відчував спротив свого оточення і нобілів. Тому його вчинки не завжди були послідовними і виваженими. Це видно на прикладі відносин з Галицько-Волинським князівством. У 1252 р. Мендовг затіяв велику війну з Романовичами і програв її. Втративши Чорну Русь і третину земля ятвягів, якою він до того володів. Тому йому довелось просити миру в Романовичів: «Присла Миндовгъ къ Данилу, прося миру и хотя любви о сватъствѣ»¹⁷. Перемовини між Литвою й Руссю тривали довго і були складними, бо Данило Романович не довіряв зрадливому литовському князеві і вимагав хоч якихось гарантій. Нарешті 1254 р. син Мендовга Войшелк, зацікавлений у тіснішому співробітництві з Галицько-Волинською Руссю (крім іншого, Войшелк схилився до прийняття християнства), від імені батька «сътвори миръ съ Даниломъ, и вѣда дъщерь Миндогодову за Шварна, сестру свою», за сина Данила Романовича. Інший син Данила Роман одержав від Войшелка володіння в Чорній Русі, й без того завойованій його батьком: Новогрудок і Слонім¹⁸.

Можна погодитися з думкою відомого історика, що договір з Литвою Мендовга 1254 р., поряд із завершенням тоді Данилом Романовичем завоювання Ятвязької землі був стратегічно вигідний галицько-волинському государю, бо він просунув рубежі своєї держави на північний захід.

¹⁴ Конрада князя мазовецького.

¹⁵ Новгород-сіверського князя (Галицько-Волинський літопис... – С. 98).

¹⁶ Галицько-Волинський літопис... – С. 107.

¹⁷ Там само. – С. 113.

¹⁸ Галицько-Волинський літопис. – С. 117.

Турово-Пінська земля опинилась затисненою між володіннями Романовичів, а її князі потрапили у залежність від них. Сини Данила, що отримали волості в підконтрольних Литві землях, здійснювали його політичний тиск на литовських князів¹⁹. Волинський літописець відзначив, що в 1264 р. «княжащу Вьйшелкови в Литвѣ и Шварнови, и поиде Литва на Ляхы воевать на Болеслава князя»²⁰. В. Т. Пашуто тлумачив це повідомлення як доказ співправління князів у Литві²¹. Але за багато років до нього М. С. Грушевський обережно назвав князя Шварна «помічником Войшелка у Литві»²². Думаю, правий був Пашуто. Це підтверджується далшим розвитком русько-литовських відносин, зокрема запис в літописі, що відноситься до 1267 р.: «Войшелкъ да княжение свое зятю ссвоему Шварнови, а самъ опять въсхотѣ прияти мнишеский чинъ. Шварно же моляшеся ему повелику, абы еще княжилъ с нимъ в Литвѣ, но Войшелкъ не хотяше»²³.

Літопис коротко зафіксував подію величезної історичної ваги: великий князь литовський добровільно і за власної ініціативи поступився престолом своєму галицькому родичу. Перед Шварном відкривалась чудова можливість створення об'єднаної русько-литовської держави, більш, ніж за сто років до загарбання Ольгердом значної частини Південної Русі, але з тією принциповою різницею, що княжили би в ній не литовські, а руські князі з династії Романовичів. Історія Східної й Центральної Європи тоді б пішла іншим шляхом.

Однак якщо у Шварна й існували такі далекоглядні плани й задуми, вони були одразу зруйновані його старшим братом, несамовитим Левом. Розлючений тим, що Войшелк передав Литовське князівство не йому, а молодшому за нього Шварну, Лев підступно заманив у пастку і вбив Войшелка, не зупинившись перед тим, що той прийняв схиму і був під захистом Господа²⁴. По тому довір'я між правлячими елітами Русі й Литви було назавжди втрачене. Шварно недовго залишався князем Литви. Галицько-Волинський літопис коротко і безсторонньо сповіщає: «Княжащу же по Войшелцѣ Шварнови в Литовской земли, княживъ же не много лѣтъ и тако преставися»²⁵. Шварна поховали у Холмі в церкві Богородиці поряд з його батьком Данилом.

¹⁹ Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 3. – Львів, 1905. – С. 81–82.

²⁰ Галицько-Волинський літопис... – С. 129.

²¹ Пашуто В. Т. Очерки... – С.293.

²² Грушевський М. Хронологія подій Галицько-Волинської літописи // ЗНТШ. – Т. 41. – Львів, 1901. – С. 45.

²³ Галицько-Волинський літопис... – С. 130.

²⁴ Галицько-Волинський літопис... – С. 130.

²⁵ Там само.

По Шварнові великим князем литовським став Тройден. На зміну спокійному і розважливому Шварнові (як характеризує його книжник) прийшов литовець Тройден, «окааньный, проклятый и немилостивый, ...его же безакония не могохомъ списати срама ради», емоційно вигукує літописець²⁶. Ці слова виглядають упередженими, однак доводиться визнати що цей литовський князь був підступним, жорстокосердим, позбавленим моральних принципів.

Романовичі, роз'єднані життям і політикою, в ті часи в основному протистояли один одному, мали різні стосунки з новим великим князем Литви. Це яскраво живописав волинський літописець у своєму повістунанні початку 70-х років: «Тройденеви же еще княжащю в Литовской земли, живяше съ Львомъ въ велицѣ любви, ...а с Володимером не живяше в любви, про то, иже бяше отецъ Вьлодимеровъ князь Василко убиль на войнах 3 браты Тройденевы»²⁷. Книжник мимохідь привідкрив не відому історикам сторінку русько-литовських стосунків, що настали по смерті Шварна Даниловича.

Та навіть союзної угоди з Левом Тройден не вважав за потрібне додержуватись, хоча вона була вигідна для Литви в часи її протистояння з Орденом і з огляду на татарську загрозу. На початку 70-х років XIII ст., згідно літописної оповіді, «Тройдени, забывъ любве Лвовы, пославъ городняны, велѣ взяти Дорогычинъ». Литовський князь тим самим розв'язав тривалу порубіжну війну і з Львом, і з Володимиром Васильковичем²⁸. У відповідь Лев 1275 р. напустив на Тройдена татар, з якими підтримував дружні й союзні відносини: «посла в Татары къ великому цареви МеньгуТимореву, и прося събѣ помощи у него на Литву»²⁹. Судячи з літописного контексту, татарську допомогу Лев одержав. А взимку 1277/78 р. вже Ногай покликав Романовичів у похід проти Литви³⁰. Останній раз згадує Тройдена Галицько-Волинський літопис у розповіді про події 1278 р.³¹.

Напевне, незабаром по тому він помер або був забитий. Історія Литви того часу майже не відбилась у джерелах і мало відома. Верховну владу в Литовському князівстві після кончини Тройдена захопили брати Бурдикид і Будивід. Волинський літописець мало знав про них. До весни 1289 р. відноситься його поодиноким звістка: «Тогда же литовський князь

²⁶ Там само.

²⁷ Галицько-Волинський літопис... – С. 131.

²⁸ Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 3. – С. 94.

²⁹ Галицько-Волинський літопис... – С. 131. Див.: Грушевський М. Хронологія подій... – С. 47, 49.

³⁰ Там само. – С. 133.

³¹ Там же. – С. 134; Грушевський М. Хронологія... – С. 47, 49.

Будикидь и братъ его Буивидъ даша князю Мъстиславу³² городъ свои Волковыескъ, абы с ними миръ дръжалъ»³³. Уривкові звістки польських і західних джерел дозволяють думати, що Будивід княжив тоді в Литві, а Бурдикид у Ятвязькій землі³⁴.

Стосунки Галицько-Волинської Русі з Ятвязькою землею в XIII ст. були ще більш непевними і непередбачуваними. Так само, як і в XI–XII ст. вони розвивались за нехитрою і традиційною схемою. Звичайно пограничну війну розпочинали ятвязькі князьки, грабували й палили міста і села на північно-західному порубіжні Волині. Далі наступала відплата. Данило і Василько Романовичі, а в 70-х – 80-х роках їхні сини, вторгались із сильним військом в Ятвязьку землю, громили й нищили загони її воїнів, котрі не вміли битися в полі, а далі з багатою здобиччю і полоненими повертались додому. Налякані ятвязькі князьки після цього присилали посольства з цінними дарунками, висловлювали вірність і принижено просили миру. Через рік або два все повторювалось знову.

Відносини між Галицько-Волинською Руссю і Ятвязькою землею беруть початок в глибокій давнині. В. Т. Пашуто звернув увагу на те, що в угоді Русі з Греками 944 р. серед руських послів названий якийсь Ятвяг³⁵. Йдеться про «Ятвяга Гунарева»³⁶. Однак, як нам здається, епітет «Гунарев» ставить під сумнів ятвязьке походження посла, бо він говорить швидше про його скандинавське походження. Але з «Повісті временних літ» відомо, що Володимир Святославич провів переможну війну проти ятвягів: «Идее Володимеръ на ятвягы, и победи ятвягы, и взя землю ихъ»³⁷. Та про будь-які договірні стосунки між київським князем і ятвязькими старійшинами літопис не повідомляє. З пізніших літописних свідчень зробимо висновок, що ятвязькі старійшини, певно, присилали послів із дарунками і запевненнями покори.

Аж до початку XIII ст. згадки про ятвягів у давньоруських джерелах рідкісні, що може викликати подив, адже вони були близькими північно-західними сусідами Русі, й сусідами неспокойними. Під 1038 р. «Повість временних літ» коротко повідомляє: «Ярославъ иде на Ятвягы», в 1112 р. син тодішнього київського князя Святополка Ярослав здобув перемогу

³² Змінив Володимира Васильковича незадовго перед тим на престолі Волинського князівства.

³³ Галицько-Волинський літопис... – С. 151.

³⁴ Пашуто В. Т. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси... – С. 294–295.

³⁵ Пашуто В. Т. Внешняя политика Древней Руси... – С. 34.

³⁶ Повесть временных лет... – С. 23. В Іпатіївському, Академічному й Радзівіллівському написано «Ятвяг», а в Хлебніковському «Ятвягъ» (Scheffler E. Textkritischer Apparat zur Nestorchronik. – Munchen, 1977. – P. 130).

³⁷ Повесть временных лет... – С. 38.

над ними³⁸. Літописець не згадав про дальший обмін посольствами і визнання ятвязьких старійшин покори Києву. Політичне й соціальне життя Ятвязької землі тих часів було повільним, вона не вписувалась у мирні стосунки з сусідами. Навіть дуже докладний Київський літопис XII ст. лише одного разу, в кінці свого повістунання, мовить про ятвягів. Якраз у цій розповіді 1197 р. події на пограниччі Русі з Ятвязькою землею розвивались згідно визначеної нами вище схеми: похід тодішнього волинського князя стався як відповідь на набіг ятвягів: «Тое же зимы ходи Романъ Мъстиславичъ на Ятвягы отомъщиваться: бяхуть бо воевали волость его, и тако Романъ вниде в землю ихъ; они же не могучи стати противу силъ его, и бѣжаша во свои тверди, а Романъ пожегъ волость ихъ и отомъстився, возвратися восвояси»³⁹. Можливо, саме тоді було укладено перший писаний волинсько-ятвязький договір.

Ятвязька загроза і далі постійно нависала над Волиню. По смерті краківського князя Лешка Білого (1227 р.) Данило і Василько Романовичі на прохання Конрада князя Мазовецького рушили йому на допомогу проти краківського князя Володислава, вони «остависта же в Берестии Володимера пиньскаго и угровчаны, и берестианы стеречи земле отъ ятвъязь»⁴⁰. Галицький літописець знав, що похід у березні 1238 р. на добжинських рицарів, котрі захопили були волинське місто Дорогичин, спочатку був спрямований проти ятвягів⁴¹.

Війни з ятвягами Романовичі вели і в 40-і роки, Після переможного походу галицько-волинської раті разом із польським військом до Ятвязької землі, певно, на початку 1246 р.⁴² переможений супротивник вперше, якщо судити з літопису, запропонував переможцеві мирну угоду: «Събрася вся земля Ятвяская, и прислаша Данилу Небьяста, рекуще: «Оставъ намъ Ляхы, а самъ пойди миренъ изъ землѣ нашеа»⁴³. Данило на побажав підводити поляків і продовжив воєнні дії⁴⁴.

Близько 1253 р. Данило разом із старшим сином Левом увійшов до Ятвязької землі⁴⁵, розігнав її загони і вбив одного з вождів Стекинта. Тоді «Коматови»⁴⁶ же приехавшу отъ ятвъязь, обещавающимся имъ въ работѣ

³⁸ Повесть временных лет... – С. 103, 125.

³⁹ Летопись по Ипатскому списку... – С. 471.

⁴⁰ Галицько-Волинський літопис... – С. 90.

⁴¹ Там само. – С. 224.

⁴² Грушевський М. Хронологія... – С. 33.

⁴³ Галицько-Волинський літопис... – С. 110.

⁴⁴ Там же. – С. 110.

⁴⁵ Напад ятвягів на Русь, що викликав похід Романовичів, залишився поза увагою книжника.

⁴⁶ Старійшина ятвягів.

быти»⁴⁷: ятвязькі старійшини визнавали свою покiрність i васалiтет й обiцяли платити данину й виконувати повинности. Та крихкий мир протримався трохи бiльше року. Ятвяги не дотрималися своїх обiцянок. Тому взимку 1254/55 р. Ятвязька земля була знову завойована i розграбована Романовичами, котрi взяли безлiч полонених i здобичi. По тому «ятвязи... послаша послы своа и дѣти своа⁴⁸ и дань даша [Даниловi], и обещавахуся работѣ быти ему и города рубити въ земли своей»⁴⁹. Та для цього Романовичам довелось поставити ятвягiв на межу загибелi.

Жорстока прагматична полiтика страшити ятвягiв поступово приносила овочi. Через двадцять лiт, вже по кончинi Данила i Василька Романовичiв, галицькi й волинськi полки разом пiшли в похiд проти ятвягiв, що знову напали на Волинь. Лiтописець iз задоволенням вiдзначив, що ятвяги «не смѣша битися с ними... И по семъ приехаша князи ятвязьстии... ко Львови и Вѣлодимнрови и Мъстиславу, мира просяче събѣ; они же одва имъ даша миръ, и ради быша ятвязи о мирѣ, и тако поехаша в свою землю»⁵⁰. Навряд чи всi цi русько-ятвязькi угоди були письмовими.

Особливої уваги заслуговує розповiдь Галицько-волинського лiтопису про надсилання володимирським князем Володимиром Васильковичем, або жем Данила, близько 1279 р. валки хлiба голодуючим ятвягам. Лiтописець дає нам пiдстави припускати укладення торговельної угоди: «Ятвязѣ послаша послы своа к Володимерови, тако рекучи: ...«Господине, не помори насъ, но перекорми насъ себѣ; пошли, господине, к намъ жито свое продавать, а мы ради купимо: чего ли въсхочешъ, воску ли бобровъ ли чръныхъ ли кунъ, бѣли ль, сребра ль, мы ради дамы»⁵¹. Володимирський князь пристав на цю пропозицiю i послав човни з хлiбом Захiдним Бугом.

Такими непростими, суперечливими й часом химерними були вiдносини Галицько-Волинськiй Русi з Литвою i Землею ятвягiв у ранньому середньовiччi.

⁴⁷ Галицько-Волинський лiтопис... – С. 116.

⁴⁸ У заручники, що практикувалось у Європi при укладеннi угод з народами, що жили в умовах родоплемiнного ладу.

⁴⁹ Галицько-Волинський лiтопис... – С. 119.

⁵⁰ Там же. – С. 131.

⁵¹ Галицько-Волинськiй лiтопис. – С. 134.

Rus', Lithuania and Yatvyag's land in the early middle ages

The relations between Rus' and Lithuania started at the beginning of formation of the Russian and Lithuanian ethnoses, at least from the 6th – 7th centuries AD. We will remind the reader that in ancient times pralithuanian's and praslav's made a common ethnocultural substratum from which both ethnoses gradually developed. The first reference of Lithuania in the «Povest' vremennykh let» already defines the political relations between this country and Rus.

During the strengthening of Old Rus' statehood Old Rus' dukes tried to keep Lithuania in dependence. In the second half of the 11th – 12th century Lithuania, culturally and ethnically connected with Rus', was already in close social and economic relations with it. However feudal dissociation of Rus' in the 1140-ies significantly affected the relations between it and Lithuania. The first one lost its purposeful and balanced foreign policy. Lithuania gradually frees itself from the influence of the Old Rus' state. At the end of the 12th century the processes of dissociation of Rus' worsen, and just at that time Lithuanian tribes start to form the unions which possessed big economic and military power. Lithuania turns into the offensive party, and Rus' has to defend itself. Thus the economic and cultural relations between them remain and even develop.

At the beginning of the 13th century the Galitsko-Volynsky principality starts playing a major role in the relations between Rus' and Lithuania. Real threat from the common enemy – the German knights, who rushed into the territory of the Baltic from the beginning of the 13th century, pushed both countries to their rapprochement